

Poštnina plačana v gotovini

ŽENSKIS

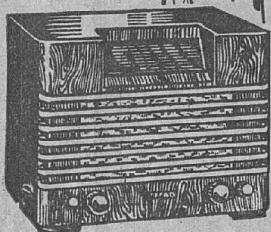
V E T

LETO XV
1937
JANUAR

VSEBINA: Nekaj misli znamenitih ljudi o vojni in miru (O. G.) / Ljuba Prenner: Mejniki / Ruža Lucija Petelinova: Življenju / Meta Koren: Otrok + Publikacije ob mednarodnem ženskem kongresu v Dubrovniku (Z. P.) / „Ženska čast“ (A. V.) Drobiz / Priloge: Naš Dom, modna priloga, krojna pola

**Tefag
Standard
Radio-Bell**

**Naša senzacija
za novo sezono!**

Res dober

Radio aparat že za Din 3330.— ali
Din 190.— mesečno pri

**Radio Doberlet, družba z o. z.
Ljubljana**

Kongresni trg 8 / Telefon št. 31-53

Ženski Svet izhaja vsak mesec v Ljubljani. Letna naročnina za list z gospodinjsko prilogo „Naš dom“, modno prilogo ter krojno polo z ročnimi deli znaša Din 64.—, polletna Din 32.—, četrletna Din 16.—. Posamezna številka Din 6.—. Sam list s prilogo „Naš dom“ Din 40.—, same priloge Din 48.—. Za inozemstvo Din 85.—. Uredništvo in uprava v Tavčarjevi ul. 12/II. Izdaja Konzorcij Ženski Svet v Ljubljani. Za konzorcij in uredništvo odgovorna Milka Martelančeva.

Tiska tiskarna Veit in drug, družba z o. z., Vir, p. Domžale (Predstavnik P. Veit, Vir).

Nekaj misli znamenitih ljudi o vojni in miru

O. G.

Misel miru je tako stara kakor prvi boji človeka s človekom, tako stara kakor človeštvo samo. Menda je ni bilo dobe, v kateri bi ljudje ne priznavali, da je mir boljši od vojne. Kakor je sploh začetek nam znanih kultur na vzhodu, tako je tudi ta misel našla tam prvi izraz. Kitajski filozof Lao-Tse (r. 604 pr. Kr.) je pisal v svojih naukih o „pravi poti“:

„Kjer je bila vojna, raste trnje
in brez žetve je leto.“

* * *

„Nasilje ni orodje dobrega, temveč slabega;
moč ni nasilje;
modrijan si želi veličine.
Nasilje ni orodje dobrega;
ni orodje modrega;
ne boljša: še ko prinaša mir, nasiljuje;
ni lepo: lepota je veselje;
ne prinaša veselja razen želji po razdiranju.
Želja po razdiranju ni v znamenju človeške moči.
Sreča na levi
nesreča na desni,
četa na levi
vodja na desni.
Sporočilo o vojni — sporočilo o žalosti.
Človeška smrt — vir solza.
Zmaga z nasiljem je trpljenje.“

Malo kasneje je nastal v Indiji budizem, ki ne prepoveduje le ubijati človeka, temveč uničenje življenja sploh, najsi gre za mušico, človeka ali slona:

„Kakor mati, ki čuva lastnega, edinega svojega otroka, tudi če tvega življenje, tako naj vsak goji v duši brezmejno dobrohotnost do vseh bitij. V svojih srcih gojite neizmerno prijateljstvo do vsega sveta, navzgor, navzdol in na vse štiri vetrove, brez ovire, sovraštva in mržnje. In stoječ ali hodeč, sede ali leže, kakor dolgo čuješ, delaj ves v tem smislu; ta način življenja, pravijo, je najboljši na tem svetu.“

To je isti prav orientalski nauk o „breznasilnosti“, ki ga v naših časih predstavlja in izvaja Gandhi s svojimi gesli „non-violence“, (breznasilnost), „non-resistance“ (nezoperstavljanje) itd.

In krščanstvo ponavlja isti nauk: „Mir ljudem na zemlji, ki so dobre volje“; „blagor miroljubnim, kajti njih je nebeško kraljestvo“; „ljubite svoje sovražnike, storite dobro tistim, ki vas preganjajo.“ „Ako te kdo udari po desnem licu, mu ponudi še levo“ itd.

Krščanstvo se je razširilo po vsem zapadu in končno v Ameriko. Vendar pri zapadnih narodih ideja absolutne miroljubnosti nikoli ni bila tako splošno priznana, kakor na vzhodu. Zapadni narodi so aktivnejši, manj pasivni in kontemplativni, bolj borbeni.

Krščanski nauk o breznasilju so logično skozi dalj časa in z uspehom izvajali menda samo Kvekerji, protestantovska sekta, ki je nastala v Angliji v 17. stol., in se razširila tudi v Ameriko. Kvekerji ne smejo nositi orožja, in dosegli so celo, da jih je angleška vlada celo med vojno opustila vojaške službe. Podobne ločine so nastale tudi drugod, a niso nikjer dosegle večjega števila pristavev ali priznanja od svoje bojevitejši okolice.

Na zapadu je bila ideja miru vedno manj vprašanje osebne etike, kakor praktično, splošno politično vprašanje. Sredi razrvanih časov ob propadanju rimskega imperija je poslal sv. Avguštin svoje teze o idealni krščanski državi. Priporočal je organizacijo množice majhnih držav, ki naj bi živele „v mirnem sožitju kot sosede“; in kakor se družine enega mesta združijo v občino, tako naj bi se tudi te države organizirale med seboj, da bi vladal mir na svetu. Že sv. Avguštin je skušal problem rešiti praktično, politično. Katoliška cerkev je izdelala svoj nauk o tem, kdaj naj bo vojna dovoljena in kdaj ne. Dovoljena je, če jo najvišja državna avtoriteta pravilno napove, in sicer za pravično stvar in v dober namen, predvsem v lastno obrambo. Izkazalo se je pa le v teku srednjega veka, da so knezi kljub strahu, da bi se zamerili cerkvi, začeli vojne brez vseh dobrih namenov le iz dobičkaželjnosti — in potem lagali in si izmišljali dokaze o „krivdah“ nasprotnikov, da bi se opravičili. To se lahko dogaja tudi danes. Vsekakor pa srednji vek pri vsej bojevitosti ni smatral vojne za drugo, kot za zlo, in mir za dobro, kar dokazujejo molitve za mir, pridige itd. Eden največjih duhov srednjega veka je zapisal: „Za zemeljsko srečo ljudi je treba splošnega miru. Le v miru more vsak rod doseči svoj cilj.“ (Dante)

Misel nekakšne mednarodne organizacije ni nikoli popolnoma izginila. Srednji vek je bil sploh internacionalen; ker je bil krščanski in ker je cerkev internacionalna. Razkol v cerkvi, propad fevdalstva in nastanek močnih absolutnih monarhij so pospeševali nastanek nacionalizma; poudarjanja lastnih posebnosti, jezika in kulture posameznih narodov — političnega izraza naravne ljubezni do domovine. Toda nacionalizem se lahko razvije v napačno smer, ako veže ljubezen do lastnega naroda s sovraštvom do drugega. Potem nastane iz nacionalizma — imperializem, stremljenje po moči nad drugimi, z vso nevarnostjo za mir, ki jo tako stremljenje pomeni. Vojna se ždi na enkrat ne več zlo — temveč potrebna in celo dobra stvar, proslavlja se kot junaštvo in požrtvovalnost — kar s strani posameznikov tudi je — in pozabi na njen nesmisel in bistveno škodljivost.

Toda tudi ideja pacifizma se je v istem času razvijala.

Veliki duhovi prosvetljenstva so bili pacifisti: „Kje so in kaj pomagajo človečanstvo, ljubezen do bližnjega, krotkost, modrost, če mi more pol funta svinca ... razbiti telo in če z 20 leti, obdan od 6000 umirajočih, izdihnem svojo dušo, in vidim z zadnjim pogledom, kako se mi domače mesto razdira z ognjem in mečem in so zadnji glasovi, ki jih sliši moje uho, prestrašeni klici žena in otrok, ki ginejo pod ruševinami?“ je pisal Voltaire. In J. J. Rousseau piše: „Nikoli se ni človeški duh bavil z lepšim, večjim in koristnejšim načrtom, kakor z idejo trajnega in splošnega miru med evropskimi narodi.“ Pri njem gre samo še za Evropo. Od takrat (18. stol.) pa se je svet z razvojem prometnih sredstev zmanjšal in zdaj gre že prav za prav za ves svet. Velika vojna 1914/18 je bila prva res svetovna vojna in dokazala, kar so teoretiki že prej govorili, in kar v višji meri velja za naš čas — da se v današnjem svetu, ki je gospodarsko in kulturno tako ozko medsebojno povezan, vojna ne da omejiti; ako izbruhne spor med dvema evropskima državama, potegne za seboj vse druge. Zato se je tudi pacifizem po svetovni vojni posebno razširil. Vedno bolj prodira mnenje, da je treba propagirati in organizirati sodelovanje narodov na vseh poljih, da jih je treba podvreči neki mednarodni disciplini, ako se naj mir vzdrži.

„Razum gleda na svet, tako majhen, da ga more človek obleteti v 8 dneh, tako bogat, da bi mogel prehraniti dvakratno svoje sedanje prebivalstvo, tako neurejen, da pusti stradati milijone od njih, tako civiliziran, da more skvadrona aeroplanov v mukah uničiti celo mesto, in ga svari: Združi se, ali pogini.“ (Storm Jameson)

„Ideal bodočnosti je vsečloveška domovina, ki zahteva od vseh narodov, da se združijo v medsebojnih žrtvah, da se zedinijo in skupno delajo na skupnem velikem delu: obvladanju narave po človeškem rodu . . . Pravim, da je nova beseda, kategorični imperativ časov, ki prihajajo, ki so že tu, kooperacija. Popolna kooperacija, brez kompromisov, z drugimi narodi. Odkrito in zvesto skupno delo med vsemi rodovi, ne le Evrope, temveč tudi Azije in ostalega sveta . . .“ „Edina resnična in plodovita zmaga bo zveza in prostovoljna kooperacija vseh sil sveta. K temu moramo stremeti. V vsem redu stvari mora svoboden in širok pouk delati za sintezo — sintezo razkropljenih in pregotovo nasprotujočih si sil, sintezo raznih narodov in raznih idej. Ena bistvenih posledic tega načela je potreba, ustanoviti Enotno narodno šolo, kjer bi se stvarila zveza med raznimi tokovi človeških misli, raznimi nadarjenostmi, ročnim in umskim delom, da bi dobili pred vsako specializacijo enotno splošno izobrazbo, teoretično in praktično, ki bi jo imenoval „panlhumanistično“, vsečlovečansko.“ (Romain Rolland)

Šole in vzgoja ne bodo zadosti. Potrebno kooperacijo je treba organizirati. Ta organizacija že obstoji v Društvu narodov, le da doslej še nikoli ni bila pravilno in polno izrabljena. Treba jo bo dograditi in izrabit, ako se hočemo rešiti vojne.

Da je sodelovanje žen pri delu za mir naravno in potrebno, se razume samo po sebi. Žene imajo v svojem življenju posla predvsem z nastankom in odgojo mladega življenja, zato jim je misel na ubijanje in uničevanje tuja in odvratna. Ena prvih modernih knjig, ki je zahtevala mir in razorožitev, je bila napisana od ženske, (Berta Sutner: „Dol orožje!“) — Vse pomembnejše žene našega časa, pisateljice in znanstvenice, so prepričane pacifistike, „Nikoli ne morem nehati upati, da se bo narodom posrečilo najti izhod, da poravnajo svoje spore, ne da bi prijeli za orožje.“ (Selma Lagerlöf). „V zmedenih časih, v katerih živimo, je prva naloga žen, preprečiti vojno. Spadam k oni generaciji, ki je bila 1914. leta mlada in polna iluzij, ki je tedaj zares resno verjela, da bo svetovna vojna ustvarila mir. Danes vem, da je napačno verjeti, da je mir možen le po vojni, najsi bo zmagovita ali ne. Misel na vojno nas napolnjuje z grozo, ker more služiti le interesom majhnega števila ljudi v vseh deželah. Zato je dolžnost vseh mož in žen, ki so sami doživeli to razočaranje, da stremijo za spravo vseh narodov, ne glede na politični režim, pod katerim živijo.“ (Irena Joliot-Curie) Omeniti moramo tudi velike ženske mirovne organizacije, kakor „Ligo žen za mir in svobodo“, ki jo je 1915. leta ustanovila ameriška socialna delavka Jane Adams in 1934. l. ustanovljeno „Mednar. žensko zvezo proti vojni in fašizmu“, med katere ustanoviteljicami so bile Karin Michaelis, političarke Ellen Wilkinson, ga. Sun-Yat-Sen i. dr. Pa tudi druge mednarodne ženske organizacije — Mednarodna ženska zveza, Alijansa ženskih pokretov itd. — imajo v načrtu delo za mir.

Da bodo žene pri bodoči vojni tudi neposredno same prizadete, ne more biti več dvomljivo.

In tisti, ki so doživeli poslednjo vojno?

Marca 1933. leta je sprejel predsednik razorožitvene konference Henderson 5000 mož močno deputacijo združenih organizacij C. I. A. M. A. C. (Mednar. konferenca družtev nekdanjih vojakov in vojnih žrtev) in F. I. D. A. C. (Združena federacija bivših vojakov), predstavljajočo 8.000.000 članov omenjenih organizacij, članov 14 držav, med njimi Jugoslavije. Prečitali so naslednjo resolucijo:

„Resno se spominjamo dejstva, da je mir prvi pogoj za srečo in prospeh narodov in da so bivši vojniki in vojne žrtve njegovi najbolj poklicani branilci; da se more vzdržati le, ako počiva na spoštovanju pogodb, na enakopravnosti vseh držav in na spoštovanju naslednjih velikih načel: obvezni arbitraži ali vsaj na vsak način na urejevanju sporov brez nasilja; na varnosti in razoroževanju, tako moralnem kakor materialnem, in zagotavljanju, da moralna razorožitev obsega zatiranje vsega, kar javno — in posebno v šolah — moti medsebojno razumevanje narodov. Materialna razorožitev mora biti bistvena, istočasna in progresivna, obseči mora zatrtje privatnega izdelovanja in trgovanja z orožjem ob uspešnem medsebojnem mednar. nadzorstvu. Trdno zahtevamo, da naj predsednik

in člani Splošne konference za znižanje in omejevanje oboroževanja v svojih odlokih upoštevajo tu izražene želje, da naj ne skušajo „počlovečiti“ vojne, temveč naj ustanovijo uspešno organizacijo za preprečitev, in če treba, zatrije vsakega napada.“

Oglasili so se tisti, ki so najbolj poklicani. Svet bo moral slediti njihovim nasvetom, ako bomo hoteli rešiti svojo kulturo in svoje življenje. Za to delo je treba veliko vere. Toda vojna ni naravna katastrofa kakor poplava ali požar. Odvisna je od človeške volje in ljudje jo lahko preprečimo. Znani avstrijski pisatelj Rosegger je napisal že 1892. leta: „V vsej strašni zgodovini človeških blodenj ni bolj usodne zmote, kakor ta, da so vojne potrebne in neizbežne. To praznoverje je treba premagati in k temu pomagati je v prvi vrsti dolžnost učiteljev in vzgojiteljev, duhovnikov in pisateljev, skratka vseh, ki hočejo delati za dobrobit človeštva. Ljudje imajo vojno, kakor dolgo jo smatrajo za potrebno in mir, kakor hitro vanj verujejo.“

* * *

Bernard Shaw ni pridigar. Težko kdaj naravnost pove, kaj misli. Toda v eni njegovih dram je postranska oseba, ki daje ljudem našega časa važen nauk. Mislim na masterja Johna Stogumberskega v Sveti Ivani. Na onega angleškega kaplana, ki odkritosrčno ne more razumeti, da bi bili Angleži kdaj tepeni po zgolj človeških silah, in ki je zato popolnoma prepričan, da je sv. Ivana — coprnica in zato najbolj zahteva njeno smrt. — „Bog mi je priča, če bo to nekaj časa trajalo, vržem svoj talar k vragu, zgrabim za orožje in zadavim z lastnimi rokami to prekleto veščo...“ pravi v 4. dejanju, in na koncu: „Sežgal bi jo z lastnimi rokami!“ In ko inkvizicija po svoji dolžnosti pripelje Ivano do preklica, ki bi ji rešil življenje, vstane Stogumber in tresoč se od jeze očita vsem zbranim cerkvenim dostojanstvenikom izdajstvo: „Vsi ste izdajalci. Ali ste delali ves čas med zasliševanjem kaj drugega kot na kolenih prosili to zavrženo veščo, naj prekliče?“ In ko Ivana raztrga svoj preklic, je spet on tisti, ki prvi kriči: „Zaneti svoj ogenj, možak! Na grmado ž njo! Na grmado s čarovnico!“ in jo lastnoročno vleče na grmado. — In potem se vrne, potrj in jokajoč: „Milord, milord, za božjo Kristusovo voljo, molite za mojo ubogo grešno dušo... Jaz nisem slab človek, milord... Saj nisem mislil nič hudega. Nisem vedel, kako je to.“ In ko ga Warwick tolaži, češ saj niste vi tega storili: „Pa sem pustil, da so drugi storili. Da sem prej vedel, bi jim jo bil iztrgal iz rok. Vi ne veste, vi niste videli: lahko je govoriti, kadar človek ne ve. Sam sebe opajaš z besedami: v pogubljenje dereš, ker se ti zdi imenitno, vlivati olje na goreče plamene svoje jeze. Kadar pa se ti zjasni; kadar vidiš, kaj si naredil; kadar ti udari v oči, zapre sapo, in raztrga srce, takrat — takrat — O Bog, odvzemi mi ta pogled! Kristus, reši me tega ognja, ki me žre!“

V epilogu nastopi kot star, nekoliko zmeden župnik, ki svoje ovčke uči: „Svojim ljudem dopovedujem, da morajo biti zelo previdni. Pravim jim: Če bi mogli videti, kar si mislite, bi čisto drugače mislili. Globoko bi vas presunilo, globoko presunilo.“ In dalje: „Veste, svoj čas sem zagrešil veliko krutost, ker nisem vedel, kakšna je krutost... ker je še nisem bil videl. To je tisto: videti je treba. In potem ste rešeni in odrešeni.“ In škof Couchon ga vpraša: „Ali vam ni zadoščalo trpljenje našega gospoda Kristusa?“ A John pravi: „Ne, ne, nikakor ne. Videl sem ga na podobah, bral v knjigah, in sem mislil, da me je močno ganilo, pa ni nič zaleglo: mene ni odrešil naš Gospod, temveč mlada ženska, ki sem jo res videl, kako je zgorela do smrti. To je bilo grozno, o strašno grozno, ali odrešilo me je.“ In Couchon vzkligne obupan: „Ali mora res v vsaki dobi kak Kristus v mukah umreti, da odreši tiste, ki nimajo domišljije?“

* * *

Ali mora res v vsaki dobi biti vojna, da prepriča tiste, ki nimajo domišljije? S tem stavkom je Shaw v sv. Ivani povedal bistveno glede vojne in miru za naš čas.

Mejniki

Ljuba Prenner

(Dalje)

Mevže se puntajo, staro se smeje

Da bi mu eno samo šilce tropinovca delalo že toliko zgage? Star je, to je že res, a od enega samega šilca? Saj ga je samo malo pogrelo, sedaj pa ga vleče v mečih k tlom, kakor da so iz svinca. Da le novi župnik ne bi ničesar opazil, to je strog gospod!

Stari mežnar Kavšek si je poveznil cylinder na glavo in šel v žagrad pripravljat za pogreb gospe Lournierjeve.

Jej, jej — moške so že čakali! Jej in župnik je bil tudi že oblečen. Menda se ni kar sam oblekel. Hvala Bogu — Naška še ni.

Kovšek se je potuhnil. In ko je slednjič prišel tudi Našek in ko so vsi skupaj odšli proti Lournierjevi hiši, je sam šel nekaj korakov za njimi — noge so mu bile še vedno tako težke in misli so lezle počasi kakor kaka napol otrpla muha po zimi. Približali so se odprti veži, kjer je že čakala krsta in pogrebci.

„Vse jim gre po zlu, tem Lournierjevim“, je pomislil Kavšek. Pred pol-drugim letom je bila tista komedija s Francijem, lani je umrl v Grazu Pepi, ki je bil že doštudiran profesor in je mislil vzeti Gretico Erkmanovó. Tudi on je pustil dolgove, ki jih je morala mati plačati. No in letos pomladi je vzelo še starega Niessa, ki jim je bil opora. Hvala Bogu, da gospa Lournier vsaj tega ne ve, da so prav danes izvolili za gerenta mestne hranilnice Karla Engelmana. To se jezita Erkman in Wommer! Ta sta že trdno mislila, da sedita na Niessovem stolčku! Da. Ta Engelmanov Korl, to je hudičev zet!

Jej, jej — zmotil se je bil, zmotil. Vsi ga gledajo. Župniku je bil podal svečo namesto kadilnice.

„Pijanega mežnarja ne bom imel pri fari! Glejte, da se mi nikdar več ne prikažete pred oči tako okajeni! Sram vas bodi — tak starec, pa pijanec!“

Saj je šepetal ta novi gospod župnik in dekan, ta gospod doktor Gomzej, a ljudje so vendar opazili. Stari župnik Lesjak mu te sramote ne bi bil nikdar napravil! To je preveč, malo preveč ga je oštel!

A šele, ko so se vračali s pokopališča domov, ga je prav zbolela prizadejana mu grobost. Saj ni bil pijan, od tistega šilca tudi ni mogel biti pijan, bil je le zamišljen in zamisli se lahko vsak človek, zlasti tako star človek, ki je videl toliko teh Podgoričanov takole v krsti zaprtih zadnjokrat med podboji domače hiše...

No, morda bo župnik tudi kdaj star, sključen in nepotreben, pa bo videl, kako bridke so takele solze! Sedaj seveda hodi tam spredaj, vzravnán, visok, dostojanstven in kar sam. Lahko je njemu biti sam. On, mežnar Kavšek, je zdajle tudi sam. Noben ga ne pogleda, tako ponosno gredo mimo. Ta se mu menda še smeji, ta Logarjev Anza, ta kmečki pankrt, ki se je prav tako pritepel v Podgorico kakor svojčas on, Tomaž Kavšek. Seveda, danes je postal hranilnični tajnik in zdaj se je kar pridružil mlademu doktorju Marincu. Ta tudi! Oče se je tudi pritepel kot pekovski pomočnik, sin je že doktor prava in sčasoma bo velik gospod v Podgorici! Prav jim je, tem meščanom! Naj se jim le

zaležejo ta kukavičja jajca. O, saj ta dekan tudi ni tako ponižen, kot je bil stari Lesjak, in on je Slovenec! In Marinc in Logarjev in ta mladi zdravnik Sušec, ki je šele pred kratkim prišel, ti so vsi slovenskega rodu in to bodo sami veliki gospodje, ne pa take ponižne šleve kot on in drugi taki, ki so svojčas prihajali v mesto. Dekanu pa bo pisal in službo mu bo odpovedal. Težko se bo seliti v ubožnico, stara se bo jokala. In pisal mu bo tudi, da še v smrtni uri ne dovoli, da bi prišel z Bogom k njemu! Bog mu že odpusti njemu — mežnarju, z dekanom se pa naj poravnata, kakor se morata!

Čez teden dni je bil Kavšek že mestni ubožec in neki Lournierjev hlapec, okoren kmečki človek iz okolice, je postal novi podgoriški mežnar.

* * *

Fric Engelman, Karla Engelmana tihi in ponižni sin, se je neznansko ustrašil, ko ga je neke jesenske nedelje popoldne poklical stari v sobico poleg jedilnice, kjer je imel svojo pisalno mizo: in ki je bila le za poslovnice obiske. Nad pisalno mizo je visela obledela slika Engelmanovih staršev v starinskih oblekah, kakršne so nosili pred pol stoletja.

V to sliko je uklenil Fric svoj pogled, ko ga je ogovoril oče v običajnem oblastnem tonu.

„Govoriti moram s teboj. Ali bi se hotel poročiti?“

Fric je zardel. Prav nič si nista slična njegov sivi, sloki in osorni oče s polnoličnim, smehljajočim se dedekom tam na sliki! Ali je dedek nekoč vprašal tako njega, njegovega očeta? Ali je bil ta sploh kdaj mlad? Ali je sploh kdaj v svojem življenju zardel? Dedek in stric Jaka, kako sta si podobna: samo da je stric tanjši in zanemarjen, a smehljay je isti, dobrušen in malce porogljiv; le da je bil dedek malce manj lenuh kot stric. Jaka, ki se menda le radi tega dela norega, da mu ni treba delati kot vsem drugim. O, oče pa je delaven in — grd. Poročiti se!

„Govori!“ ga je oče ostro nahrulil.

„Obljubil si mi, da pojdem v tujino...“, je Fric poltiho omenil in obrnil svoje oči od slike v zaprta vrata druge sobe.

„Premislil sem se. Mollova hiša propade, če ne dobi v kratkem pametnega gospodarja. Usnjar Rednak je davi kupil Lournierjevo pivovarno. Po Mollovi sušilnici in delavnici bodo pa podgane skakale. Ti vzameš o pustu Käthe in jaz bom gledal, da bodo skakale podgane po Rednakovem. Razumeš?“

„Nisem usnjar!“ je odvrnil sin trmasto in izbegaval očetov pogled.

„Kaj te to briga? Sem že vse premislil, da bo prav. Danes teden greva k Mollovim! Razumel?“

Kaj bi imel Fric od tega, če bi mu sedaj ugovarjal? A ko je že odhajal, ga je stari še ustavil.

„Dekletom ni treba ničesar praviti in sploh nikomur!“

Sedaj šele ga je Fric pogledal, ne plaho, a tako izpod hriba, nekako lokavo in vprašujoče, da se je oče začuden zdrznil. — A Fric je že odšel in gospod Karl Engelman je bil trenutek pozneje že prepričan, da se je sam zmotil. Kako bi si bil drznil ta smrkovec? Ne, ne — to se je le njemu tako zdelo. V svoji hiši je on gospodar in vsi se mu imajo pokoravati, pa ne bo nikdar revščine in drugih takih polomij!

Jaka — seveda! S čim si je zaslužil tega brata?

* * *

Logarjeva babica se je vračala z njive, kamor je bila nesla oraču malico. Močan vzhodnik se je zaganjal v staro hrastovje pod hišo. Kako je letos orumenelo listje! Zdaj pa že pada. O, sonce ima še precej moči, tako proti popoldnevu, ko le ne bi tako zgodaj zahajalo, ko je še toliko dela!

Peter je seveda zanič. Saj se mu že hiša podira nad glavo. Lepa graščina, taka podrtija! K sreči ne stanuje nihče v prvem nadstropju, tako da se je strop podrle na žito in koruzo, ki jo tam shranjujejo. In ta leseni hodnik, balkon mu menda pravijo, ki ga je imela nekoč grajska gospoda radi lepšega pogleda, se je kar oddrobil in zletel na hišni prag. To je dobro, da so spodaj kamre in kuhinja tako močno obokane, te se ne bodo tako kmalu sesule, sicer pa — Peter tako ne bo nikdar ničesar popravil niti kaj novega, boljšega postavil. Njej, stari Logarici, ni bilo nikdar mnogo do tega legenskega zidovja. Pri srcu so ji bile njive in travniki, lepi pašniki više gori in gozd, ki bi ga bilo skoraj škoda trebiti za popravilo te grajske baharije. Koliko je svojčas prigovarjala rajnkemu možu, naj postavi v dolini pod legenskim gričem poleg starega mlina novo hišo, za kmeta primerno. Sveta ne bi bilo treba kupovati, kamenja bi bili imeli dovolj, če bi bili podrli polovico starega poslopja, dovoz bi bil lažji in bližji, peska in apna je bilo doma dovolj, lesa tudi, a tudi sama je bila prinesla v zakon precej petic, ki jih še tudi z zidanjem ne bi bilo konec, če bi bili vsi prijeli za delo. A stari je bil prelen in tudi ga ni veselila nova hiša v dolini. Bil je silno ponosen, da so mu v mestu pravili graščak, zlasti če je bil pijan. Peter je isti. Če mu reče kdo „legenski gospod“, je že njegov prijatelj. Morda bodo otroci boljši! Otroci!

Starka je bila prišla do hleva in sedla na poltrhlo tramovje, ki je ležalo tu naokrog. Prijetno je bilo tu ob zidu, sončno in za vetróm, ki je še vedno pihal od vrhov in podil dolge, bele oblake.

„Otroci!“ je pomislila. Peter seveda taji, da je Anza njegov. Kar divji je, če mu ga ona kdaj očita! Bajtarjev Anza je vsega kriv! Toliko je še vsaj otroka, da si ne upa valiti krivde na rajnkega očeta.

Anzi pa ni sila! Peter je seveda še bolj jezen nanj, ker mu ni hotel razlagati o hranilničnih stvareh! Pa je le čeden dečko! Malemu Mihcu je vsakikrat prinesel „medvedjeka“*. Kako nebogljeno otroče je bil ta njen Anzek! A se še vedno hiše drži in delaven človek je, kakor da je njen pravi sin. Zdaj bo že kmalu mož, precej je že dosegel in vedno več se mu obeta.

Z njo pa gre navzdol. Hrbet se uklanja in žile na roki izstopajo debele kot motvoz. Dnevi in leta tistega trdega dela so minili, minilo je ukazovanje, skrb in življenje ob možu, ki bi bilo revno, če ne bi bilo dela in še nekaj takih stvari, ki so ljubezni vredne: setev na njivi, cvečlice v lončkih, lepe, pohlevne kravice marijadvorske pašme, konji in prašički, če so zdravi, pa še pes, ki ga v šali učešneš v mehki uhelj.

Zdaj pridejo dolge zimske noči, ko ne bo spanca in ko bo jutro še daleč, ko misliš in misliš na vse, kar si srečal v življenju.

In potem bo treba kdaj umreti . . .

Tisto nedeljo pred Vsemi svetimi, ki so ji rekli v okolici „zahvalna nedelja“, sta pred kosilom, nekako ob pol dvanajstih prišla k Mollovim oba Engelmana, oče in sin Eric.

Mollova gospa ju je zagledala iz kuhinje, ko sta vstopila v vežo, si hitela brisati roke v predpasnik in mrmrala ježno v Kätthe:

* črn sladkor — „Bärenzucker“

„Pojdi takoj ven in ju pelji v sobo! Bog ve, kaj hočeta ta dva kličana od mene? Najbrž prosjačiti za novo šolo! Saj že tako nimamo ničesar! Prav sedaj pred kosilom morata priti! Da nimajo ljudje toliko pameti, da bi pomislili, da moram sedaj radi njih pustiti kuho in vse. Käthe — alo, brž!

Ko je Käthe odšla iz kuhinje, se je gospa Mollova hudovala naprej. „Ali imam jaz sploh kdaj kaj opraviti v tujih bajtah? Nikamor ne zahajam in še me ne puste pri miru. — Pa bom gledala tako grdo in govorila tako prišpičeno, da jo bosta kar pobrala. Seveda, ta Engelman Karl se mora napravljati tako, da vsi vidijo, kako se zna olikano vesti! Mar bi prišla popoldne po večernicah — sicer pa, ali sem ju klicala?“

Tudi Käthe ni bila ljubezniva z njima, prvič, ker tega sploh ni znala, četudi bi se bila hotela hliniti, a drugič, ker ji ni bilo nič do obiskov.

Ko je vstopila gospa v jedilnico, sta že sedela na zofi, Käthe pa je jemala slivovko in kozarčke iz kredence.

Oba sta takoj vstala, stari ji je stopil naproti, mladi je obstal pred svojim sedežem. Oba sta bila opremljena v slovesno črnino in na mizi sta imela postavljena cilindra.

Pozdravljanje je bilo jako čestito in prav tako neiskreno, potem pa je povabila gospa, naj sedeta za mizo, kamor je bila Käthe že pripravila nalite kozarčke, in spet odšla v kuhinjo.

Starejši Engelman je dvignil kozarček proti gospe in za spoznanje odsrknil, potem je prekrižal prste kakor k molitvi in pričel:

„Spoštovana gospa mama! Gotovo se najinemu prihodu, ki nima vidnega povoda, zelo čudite. Ker sem si pa hotel prihraniti običajne podgoriške čenče, nisem poslal nikogar, ki bi vam bil vzrok današnjega mojega obiska vnaprej nakazal. Kakor vidite sem pripeljal svojega sina, da govorim jasno, prišel sem radi njega in zanj. Obe družini, moja in vaša, sta izmed najuglednejših in najstarejših rodbin, že preko 100 let v Podgorici in tako menim, zakaj se ne bi spet obnovilo staro svaštvo. Kratko: prišel sem za svojega sina snubit vašo hčer Käthe . . .“ Toliko je povedal Engelman, a to pot ne kratko in odsekano, ampak lepo počasi in smoljnato, kakor da pridiguje.

„Na — to je pa preveč!“ je zinila gospa vsa prepadla. Saj se ji je zdela stvar koj od začetka nekako sumljiva, več ko je govoril, bolj se je vznemirila, konec pa jo je vrgel povsem s tira. Saj — ta Engelmanov Fricek je moral biti najmanj kakih osem let mlajši od Käthe in sploh, kako se je mogel stari na kaj takega spomniti, ko se vsa leta ni bil brigal zanje. Sedaj pa, da bi oženili Frica in Käthe . . .

„Ne zdi se mi čudno, spoštovana gospa, da se tej moji snubitvi zelo čudite; ako pa položaj malo premislite, se vam bo zdelo vse zelo naravno. Pri vas — upam, da mi ne zamerite odkritih besed — je sila treba novega gospodarja. Saj vidite, da je za žensko zelo težko voditi v današnjih slabih časih samostojno obrt s kupčijo, kakršna je vaša. Svet je postal zelo hudoben in nemaren in žensko si upa vsak goljufati. Vru tega se ne bi mogli vedno držati kot gospodar in gospodinja obenem, misliti morate tudi na svoje zdravje, potem pa: konkurenca. Ta Rednak, ki je prišel s culo na hrbtu sem, je lastnik ene največjih hiš. To vam pa lahko mirno zagotovim, da je bila naša rodbina vselej družina zdravih in delavnih ljudi, tako rekoč rod poštenjakov. No, Jakob se je, žal, izpridil, a to mu ni v krvi. Pri vojaki in v tujini so ga pokvarili, da je sedaj tak.“ Zадnje je bilo seveda nekoliko nerodno.

Fric je sedel poleg očeta, bled in okoren. Smešen je bil v praznični dokolenski suknji z belo pentljo okrog ovratnika, ki mu je bil preširok. Saj je vedel za to! A bilo mu je, kakor da ga davijo! Toda upreti se — kaj se! Če bi bil mogel, bi bil ušel in se nikdar več ne vrnil...

Sedaj je odgovarjala Mollova gospa:

„Res sem se malo ustrašila, gospod Engelman, in mogla bi vam tudi točneje odgovoriti, ako bi bila že prej kaj slutila o tem. Tako pa — saj ne boste jezni — moram še Heinza vprašati in tudi Käthe dopovedati, kaj želite. Potem se pa zmenimo. Gospod sin pač počaka ta čas — kaj ne?“

Starejši Engelman je zavlekel usta v kisel smehljaj in pripomnil po svoji navadi: „Nisem vedel, da je Heinz gospodar te hiše!“

„Pač, pač!“ je odvrnila Mollova ostro. „Heinz je moj sin in edini možki v družini. Njega moramo vprašati!“

„Radi mene — mislim sem, da se gospod Heinz za dom sploh ne briga več! Saj ga že nekaj let ni bilo več domov.“

„Saj ga ne potrebujemo tu!“ je odrezala gospa, „a on ima poleg mene vendarle največ besede. Ako vam ni po volji...“

„Tako, tako!“ je mencial Engelman. Zal mu je bilo, da je bil preoster, kajti Mollova je gledala nasajeno in zlovesče. „Saj se res še ne mudi tako, spoštovana gospa!“ je skušal popravljati. „Moj sin že počaka, dokler ne odpiše gospod Heinz!“

„Vi pa tudi! Oprostite, imam toliko kuhe in se bojim, da se mi ne skazi, ker se ne morem zanesti niti na dekle niti na Käthe, čeprav jo že deset let učim in urim...“

Gospoda snubca sta se morala posloviti. In tudi Fric je odšel z istim užaljenim obrazom kot oče.

Käthe, ki to pot slučajno ni prisluškovala, je vprašala mater že tako iz navade: „Kaj sta pa hotela od tebe?“

„Kaj sta hotela? Tebe sta prišla snubit“, ji je zabrusila mati in poiskala mirno svoj kuhinjski predpasnik.

Käthe se ni prav nič vznemirjala; saj to ne more biti res.

Toda gospa, ki je privezovala predpasnik, je prav resno, dasi še jezavo, nadaljevala: „Rekla sem jima, da pišem še Heinzu o tem. Staremu ni bilo po volji, da sem mu zastavila pot z našim fantom, a meni je to vseeno, naj se jezita, saj ju nisem klicala!“

Zdaj šele je Käthe razumela resnico.

„Kdo si je neki to izmislil?“ je zavpila razburjena in planila pred mater. „Jaz naj bi vzela to Engelmanovo siročče, tega pokropanega froca? Obesi naj se tisti, ki misli, da porečem kdaj pred oltarjem tej šlevi! Da. Vsi se lahko obesite, če mislite, da me tako ujamete!“

„Molči! Tako se zgodi, kakor odločimo mi!“

„Mi? Kateri mi? Morda moj ljubi gospod brat, ki se prav radi tega pripelje kdaj domov, da bi me zmešetaril? Tam naj ostane! Radi tega se mu ni treba podvizati; če je bil lahko pet let stran, ne da bi bil našel v Podgorico, mu tudi sedaj ni treba hoditi domov. Engelmanov Fricek pa naj zasnubi grofico Pomsti, njo bo dobil prej nego mene!“ — Rekši se je zagnala skozi vrata in jih treskaje zabila za seboj.

H kosilu je ni bilo na izpregled; pozno popoldne je prišla v jedilnico in z nekim šivanjem molče sedla k mizi, kjer je bila gospa pravkar napisala dolgo pismo za svojega sina na Dunaju.

* * *

Logarjevėga Anzo so trle hude skrbi. Vse dneve je premišljeval in po noči ni mogel več spati, tako ga je skrbelo, kaj se mu zgodi v prihodnjih dneh. Tako dobro bi se mu lahko godilo, celo strogi gospodarerent mu ni nikdar mogel očitati lenobe ali nemarnosti v pisarni, sedaj pa se mu je morala pripetiti ta neumna nezgoda. Saj ni nič službenega, a če se izve po mestu in to se bo prav gotovo, ga vendar lahko spode iz službe, ker so meščani, zlasti pa njih gospe glede tega zelo zamerljive. Zdaj je že tretjič prejel takšen list, na drobno počekkan s skoraj otročje velikimi, nerodnimi črkami. „Dragi Johan!“ —. Potem pa same take besede, ki jih človek težko bere in še težje prenaša.

Vsega je kriv ta letošnji pustni torek, ko sta se bila s Pahernikovo Liziko skupaj gnetla skozi maškare. Potem pa tista pomlad, ki ga je bila naučila izgovorjati njeno ime tako sladko, kakor da bi bolj prosil nebeskega zveličanja. Kaj ti pomaga, da se sramuješ sedaj, da si bil takrat tako ponižen kot kak berač in prijazen kot goljuf.

Zdaj prihajajo ti listki:

„Dragi Johan! Vidim, da se mi izogiblješ. Jaz pa gotovo vem, da nisem več sama pri sebi, ampak, da boš Ti oče. Tvoje grdo govorjenje o mladem doktorju, ki pri nas stanuje, je zame velika krivica. Pa sedaj mi moraš pomagati, če hočeš ali nočeš. Prosim Te zadnjikrat, da prideš še danes zvečer na gmajno za mostom pri Rednakovi usnjarni. Moraš priti, ne bodi tako trdega srca, moj dragi Johan! Lepo Te pozdravlja Tvoja Lizika Pahernik!“

Vraga pojde! List je vrgel v peč in ga tam zažgal. Kaj pa, če ga ujame njen oče, dimnikar Pahernik? Ali pa njena mati? Ta ima jezik in baje je prav jeznoritno babše!

Ali ne bi bilo bolje, da bi šel tja? — — Glave mu ne more odtrgati. Ne, tega pač ne more! Rajši vse drugo, kakor da bi šel zdaj tja!

Prišla je stranka v pisarno in Anza je bil spet strogo služben. A ta strah, ta figarski, umazani strah ga je dušil naprej, medtem ko je važno govoril o denarju in novih hranilničnih uredbah.

Nekega večera, ko se je vračal od večerje pri Vobachu domov, ga je čakala pred Stancerjevimi hišnimi vrati.

„Tako, sedaj sem tu. Vedeti hočem, zakaj se me tako bojiš, ko vendar veš, kako je z menoj?“ ja vprašala vsa trepetajoča od razburjenosti in mu zastavila pot k vratom. Preko ramen je imela veliko, temno ruto, kakor jo nosijo starejše ženske, preko života prekrizano, da ji je skrivala vzbočeno telo. Tesno poleg sebe je razločil njen ozki, blede obraz, žareče oči in svetle zobe. Iz njenih las mu je zapuhtel duh po neki gorki maščobi pod nos. In iz sramu in zavesti krivde je vzrasla njegova nejevolja, ki jo je še podprl pogled na njeno telo. Zagnusila se mu je.

„Sedaj bi se me rad iznebil, sedaj...“, je pogodila, a za jezo in kričečim očitkom je zadržtel jok.

Seveda bi se je bil rad iznebil, o pa še kako rad! Ko bi jo bil le mogel izbrisati iz svojega življenja, kakor da je ni bilo nikdar! Kaj takega ni bil nikdar niti zaslutil o svoji usodi. Ali ji je kdaj obljubljal, da jo poroči? Le otresti se vsega, kakor hitro mogoče! Nekaj je treba ziniti, vreči ji nekaj v zobe, da ga pusti mimo. Kaj pa stoji tu kot kak prav nadležen upnik?

Skomizgnil je z rameni in gledajoč mimo nje dejal zaničljivo: „Kaj pa misliš, da boš na ta način izsilila iz mene?“

(Dalje prih.)

Življenju

Ruža Lucija Petelinova

Preteklost vsa je belo zasnežena,
globoko spi in zemlja jo sesa,
od vzhoda setev luči vsa ognjena
mi pada v brazde mračnega srca.

V dlani jo srkam, v grudi in možgane
in njena hočem biti z vsem in vsa,
o ure, kot nikoli še udane,
o hipi, ki v njih večnost se razda.

Življenje, z vso boljjo si zdaj mi jasno,
razumem te in vem da boš ranilo
za slednji plod me, ki tako sem kasno
ga zaželela, s podvojeno silo,

Vem, da me hočeš! Ob zorenja zmagi
prižiga v žitu se rdeči mak,
tako pozive, ki so srcu dragi,
povezal moje ti krvi bo trak.

Otrok

Meta Koren

Polagoma se je pričela Marija zavedati, da z njo ni več vse tako v redu, kot prejšnje čase. Sprva se je še tolažila, češ, da so slabosti zjutraj in čez dan morda le prehodne. Toda čezdalje je bilo hujše. Dnevi so ji postajali neznošno dolgi, pravitako, kakor je bila neznošna siva jesenska megla tam zunaj, ki se je vlekla težko in počasi preko streh predmestja, legala včasih prav na cesto, na blatno in umazano, in zajemala ljudi in njih misli, da so postale prav tako sive, počasne in težke. Včasih je prišla tudi skozi okna v sobe, vsaj Mariji se je tako zdelo. Stene njene sobe so postale sivočrne in mrzle in Marija je podrbtevala od mraza in slabosti in vse telo jo je bolelo, ko se je nizko sklanjala nad šivalnim strojem. Takrat si je včasih želela, da bi mogla vsaj za nekaj časa pustiti vse skupaj in nekam oditi, kjer bi bila svetla soba s toplo pečjo, da bi se stisnila k njej, se pogrela in odpočila, da bi šla nekam, kjer ni iz dneva v dan povsod, kamorkoli se ozreš, sama siva, težka megla in blato, predmestno, lepljivo in ogabno. Toda ona je morala ostati tu in morala je delati, neprestano od jutra do noči, če je hotela živeti. Vsa zadnja leta se je morala preživljati sama. Nikogar ni imela, h komur bi se zatekla, če bi bila slučajno brez kruha ali če bi obolela. Navsezana je bila samo nase. In če postanejo vse slutnje njenih zadnjih dni resnica? Neštetokrat čez dan se ji je pojavilo to vprašanje ali vsakokrat se je izognila odgovoru nanj. Samo do tega vprašanja je šla njena misel, dalje se ni upala. Da, če bi imela še Ivana! Vse bi bilo veliko, veliko lažje! Toda z njim sta se pred mesecem razšla. Našel si je drugo dekle, lepše in mlajše. Takrat je zelo trpela, a zaprla se je

vase in molčala. Kaj naj navsezadnje tudi stori? Od nikogar ne moreš zahtevati, da te ljubi, če te ljubiti ne more. Čisto sama je bila s svojo negotovostjo, ki jo je vznemirjala. In nešteto krat, ko jo je ta negotovost le preveč mučila, se je odločila, da gre k zdravnici, da zve pri njej vso resnico. Vsakokrat pa si je premislila. Bala se je resnice. Kaj naj stori, če nosi otroka v sebi? Še samo sebe komaj preživlja, kako naj preživlja še otroka? Na Ivana se ne more in noče zanašati! Ali naj si poišče kak drug izhod? Vedela je, za katerokoli pot bi se tudi odločila, vsaka bi ji bila zelo težka. Zdaj sredi negotovosti in dvomov si je včasih zaželela Ivana, njegovih toplih in pomirjujočih besed, kakor še nikoli. Ali vedela je — njene želje so zaman, njegove tople besede so govorjene drugi in ona je sredi vsega sama ...

* * *

Zdravnica jo je pregledovala in Marija ji je nepretrgoma gledala v obraz, da bi že z njega razbrala, kaj in kako je z njo. Toda obraz zdravnice je bil ves čas miren. Marija je čakala, v njenem čakanju je bila napetost. Ko je končala s pregledom, ji je zdravnica smehljaje se pogledala v obraz in ji rekla eno samo besedo:

„Noseča.“

Marija je pobledeła in za trenutek čisto otrpnila, le roke so ji krčevito drgetale. Vse to, česar se je zadnje dneve tako zelo bala, je postalo nepobitno dejstvo.

Ivan!

Njena duša je zakričala po njem, kakor še nikoli. Toda njega ni bilo tu. Morda se prav zdaj, bog ve kje, sprehaja s svojim novim dekle-tom, ji govori tople in lepe besede, ona pa je z vso svojo grozo čisto sama pred smehljajočim se obrazom zdravnice. Zajokala bi naglas, divje in krčevito, da bi izjokala vso svojo tesnobo, strah in bolečino. Ali njene oči so ostale suhe, široko odprte, le v grlu jo je davilo in njeno telo je bilo en sam trepet.

Ko je stopila na ulico, ni vedela, kam naj krene. V njej je postalo mahoma vse pusto in prazno in topo, brez misli je zatavala po ulicah.

* * *

Dnevi so potekali in Marija je kakor v vročici tavalala okoli. Še vedno ni vedela, kaj naj stori. Včasih se je čisto odločila, da bo imela otroka — saj si je tako želela imeti nekoga za se, nekoga, ki bi bil čisto njen in ki bi ga vedno lahko ljubila, — potem pa je svoj sklep zopet zavrgla. S čim naj ga preživlja? Morda še ta ali ona stranka ne pride več k njej. Zasluzka bi bilo manj. Ivan? Ne, nanj se ne more obrniti. Nikoli je ni vprašal, kako je z njo. Tako čisto razumljivo se mu je zdelo, da z nekom živi brez skrbi in odgovornosti in ga potem, zapusti kadarkoli se mu poljubi. Ne, nikoli! Sama si mora najti kak izhod. . . Včasih je mislila na zdravnico in na njen dobri in smehljajoči se obraz. K njej pojde in ji vse pové, ženska je, kakor ona, razumela se mu je pomagala. In vendar je odlašala. Nekje v njeni notranjosti jo je tilio klical njen otrok.

Kaj naj stori?

Dnevi so bili neznosno dolgi, neprespane noči so jo včasih utrujale do smrti ...

Neki večer je srečala Ivana. Ni bil sam. Sel je s svojim dekletom. Sprva se mu je hotela umakniti, potem pa se je ustavila.

— Ne, saj ima tudi on pravico odločati o svojem otroku!

Za korak jima je stopila nasproti, da bi Ivana ustavila in ga prosila za razgovor.

Nista jo pogledala. Šla sta mimo. V njeni notranjosti jo je nekaj zazeblo.

Znova je oklevala, samo za hip, potem pa se je okrenila.

„Ivan!“

Stekla je za njim. Saj je vse to popoldne tavalja po predmestju v megli in blatu, in je razmišljala o tem, da bi ga poiskala na domu in mu povedala o vsem. Parkrat je že krenila v ulico, v kateri je Ivan stanoval ali vselej si je premislila. Pot do njega je bila pretežka, odkar jo je pustil, že radi načina, kako je to storil. Zdaj pa —

„Ivan!“

Oba sta se ustavila, začudena in nestrpna.

„Samo za trenutek prosim... Nujno moram govoriti s teboj, Ivan!“

Njegovo dekle je šlo počasi naprej.

„Kaj želiš?“

„Če imaš kdaj čas... govoriti moram s teboj... čim preje! Kdaj...“

„Povej mi raje takoj. Ljubše mi je.“

Zdaj naj mu pove, tukaj, sredi ulice? Mahoma ji je postalo neprijetno. Vse popoldne, ko je takole blodila okoli po ulicah, si je sto in stokrat ponovila vse besede s katerimi bi mu povedala tako, da bi ga vse sktrpaj preveč ne presenetilo in morda tudi zabolelo. Povedala bi mu, kako je ves zadnji čas trpela v svoji mrzli, vlažni sobi, kako je včasih obupavala in kako se je končno iz obupa zatekla še enkrat k zdravnici, ki ji ni hotela pomagati, povedala bi mu, da zdaj ne ve ne kod ne kam in da bi vkljub vsemu zelo rada imela otroka, njegovega otroka, povedala bi mu...

Ves nestrpen je stal pred njo. Marija je iskala besed. Zdaj, ko je stala pred njim so se nenadoma nekam izgubile vse te besede in ni jih mogla več najti. Koncem ulice se je njegovo dekle okrenilo. Premagala se je.

„Ivan... otroka bom imela... s teboj.“

Glás ji je trepetal in roke je krčevito stiskala k telesu, da bi ji ne drgetale.

„Ni mogoče!... Ni mogoče! Pazil sem... Ni mogoče!“

Presenečeno, tiho in trdo so se trgale besede iz njega.

Marija se je z obrazom obrnila od njega. Rada bi zajokala.

„Pojdi z menoj!“

Došla sta njegovo dekle. Ivan je stopil k njej in ji nekaj rekel, potem pa se je vrnil k Mariji. Molče sta krenila po ulici. Megla je visela s streh skoraj prav do tal. Močno so se iz nje svetlikale električne luči. Marija je trepetala. Megla se ji je vsa mrzla vsesala skozi obleko prav do telesa in skozenj do duše. Komaj se je držala na nogah. Zdelo se ji je, da se bo morala vsak trenutek zgruditi na tlak, ki se je trd in moker svetlikal v luči obuličnih svetilk. S poslednjim naporom svojih sil je premagovala trepet in stopala molče ob Ivanovi desnici.

„Čemu ne odpraviš?“

„Bila sem. Pri zdravnici... Ni hotela.“

„Pa pojdi k Peternelovi! Dam ti denar.“

Njemu je lahko govoriti naj gré k Peternelovi, je pomislila Marija. Denar da in za njega je potem vse končano. Ona pa...

„Saj veš ... Megličeva ...“

Zasmejal se je.

„Ne umre vsaka! Že veliko jih je bilo pri njej. Sitno je že, to je res!“

Zanj je samo sitno, je pomislila Marija in nekaj sovražnega jo je obslo. Molčala je. Tudi Ivan je molčal. Brez besed sta tavalala dalje po temačnih ulicah ...

„Kaj hočeš prav za prav?“

Kaj prav za prav hoče? Kaj ne čuti, kaj ona hoče?! Izhod iz tega neznoznega stanja v katerem se muči, kakor jetnik med štirimi stenami, v katerih ni videti vrat in ki so vse tako pošastno enako sive in si od stropa do tal čisto podobne in vendar — v eni teh sten so vrata in ta vrata vodijo v novo življenje ali pa v novo in hujše trpljenje. Tudi njej se morajo odpreti vrata — v kaj?

Nenadoma se je pričelo trgati iz Ivana z nestrpnim in sovražnim glasom.

„Kaj hočeš prav za prav? Ti s svojim šivanjem zaslužiš komaj za se. Jaz s svojim delom, ki ga dobim mimogrede, še zase ne. S čim bi redila otroka? ... Če noče zdravnica, moraš pač k Peternelovi ali kateri drugi. Ni drugače ...“

Znova sta molčala. Blato pod njunimi nogami je klokotalo in se z vso svojo težo lepilo na njune čevlje in na njune misli.

„Menda veš, da sem se s podjetnikom sprl. Pravica je na moji strani! Ali naj grem zdaj k njemu in ga ponižno prosim za delo? Ko je pravica na moji strani? Veselo in lepo zadovoljno bi si mel roke! In vse to zaradi tebe in otroka? ... Nočem! Nikoli! ...“

Vse to je Marija vedela. Da bi se moral radi nje, radi otroka, ponižati pred podjetnikom — ne, tega bi si ne mogla nikoli oprostiti. Ne, tega ni hotela ... ni hotela ... Kaj je prav za prav hotela? Ni se mogla več domisliti. Vedela je le, da je hotela nekaj čisto, čisto drugega.

Molče sta dospela do mosta, ki se je v sivi jesenski megli raztezal preko reke, kot ogromen lok, ki nima nikjer kraja. Nenadoma se je Ivan okrenil k njej, jo trdo prijel z obema rokama za ramena in se zarl v njen obraz.

„Reci, da vse to ni res! Vedno sem pazil. Saj ni mogoče!“

Marija je skozi temo videla sovražni blesk njegovih oči in za temi očmi je zaslutila strašno sumnjo.

„Saj menda ne misliš ... da ... da ta otrok ni ... tvoj!“

Izpustil jo je in se zasmejal sunkovito.

„Vse ... ste enake! Nobeni ni verjeti!“

„Ivan!“

Njen glas je bil poln groze.

Kaj je bil to njen Ivan, ki je včasih tako veroval vanjo in v njeno ljubezen? Kaj je to on, ki ji je včasih, ko ni še našel drugega dekleta, govoril tako tople in lepe besede?

„Ivan!“

Ödkar se je prvikrat dotaknil njenega telesa, je bila vedno samo njegova — vse njeno telo, vsa njena notranjost je bila njegova. Zdaj pa ...

Za trenutek ga je gledala kakor brez uma, potem pa se je brez besede okrenila in šla preko mosta. Ko se je sredi mostu ustavila in se okrenila, je videla, kako je Ivan nekaj časa zamišljen in neodločen stal sredi ceste, potem pa je zamahnil z roko, krenil v nasprotno smer in zavlil s temačne ceste v ulico na levo.

Sredi mosta je Marija ostala čisto sama. Nikjer ni bilo človeka. V sosednjih ulicah je nekje zamolklo hupal avtomobil, reka pod njo, zavita v gosto meglo, je tiho šumela. Stopila je k ograji mosta in svoje pekoče čelo naslonila na njeno mrzlo železo.

„Le kako more, le kako more...“

Tisti v katerega je včasih tako trdno in zvesto verovala, h kateremu se je tudi v svoji največji stiski zatekla, jo je zavrgel, kakor zavržeš obrabljen čevelj, zavrgel njo in njeno ljubezen in njeno zaupanje in — ponižal jo je. Ni ji zaupal! Kaj mu je storila? Ali jo je imel sploh kdaj rad? Ali ji je sploh kdaj zaupal? ... Morda nikoli ... Čemu je potem hodil z njo? ... V njej je vzbudil čustva, kakor še nihče pred njim, dal ji je otroka ... prvega ... Nikoli je ni imel rad. Le kako bi jo mogel sicer tako hitro in tako lahko pustiti? Le kako bi mogel zdaj iti mimo nje brez ene same tople besede in jo sredi vsega pustiti čisto samo?

Zdaj se je zavedala, kaj je prav za prav v resnici hotela od njega, ko ga je ustavila na cesti. Hotela je slišati iz njegovih ust eno samo iskreno, toplo in razumevajočo besedo, besedo, ki bi ji dala občutiti, da ni v svojem trpljenju čisto osamljena! Katerokoli pot bi si tudi izbrala, da se reši iz svojega dosedanjega položaja, vsaka bi bila veliko lažja, če bi ji rekel tako besedo. Toda ni je izrekel. Bila je sama. V sebi je začutila praznino, gluho in pusto. Čemu živeti? Bilo je brezsmiselno ...

Koliko časa je tako slonela ni vedela. Nenadoma se je v njeni notranjosti nekaj zganilo, kakor rahel sunek. Marija je vztrepetala, vzravala se je in prisluhnila. Znova se je v njeni notranjosti zganilo. Zdaj določneje in močneje.

„Otrok ...?“

Preplašeno je prisluškovala. Še enkrat se je zganilo, potem nič več.

„Otrok ...“

Marija se je nasmehnila. Z roko si je božajoče šla preko telesa. Nekaj toplega je vstajalo v njeni duši. Živo je začutila, da prav za prav ni prav nič več sama. Vsa njena prejšnja razmišljanja so bila brezumna — porojena iz globokega ponižanja. Saj ni sama! V sebi nosi bitje, ki se bo lahko rodilo, ki ga bo ljubila, kateremu bo lahko dajala vse svoje najlepše ...

Marija se je smehljala ...

* * *

Potekali so tedni. Marija se je vsa izpremenila. Nič več ni bilo za njo ne zabav, ne kina, skoraj še sprehodov ne. Zdaj je vedela, da mora delati še za nekoga. Čim več. Njenemu otroku, ko pride na svet, mora biti toplo in svetlo! Zdaj je trikrat obrnila vsak dinar preden ga je enkrat izdala. Z gospemi je bila ljubezniva in ustrezljiva kakor še nikoli. Le eno jo je skrbelo, da bi vse te ženske prehitro ne opazile njene nosečnosti in bi potem ena ali druga ne izostala. In ona je potrebovala denar, kakor še nikoli! Treba je bilo prikrivati, kakor ji je tudi bilo težko. In potem? Mora, mora iti. Tudi potem mora na kakršenkoli način zaslužiti za otroka in zase. Mora iti ... Često je šivala pozno v noč. Včasih je bilo težko. Hrbet jo je bolel od neprestanega sklanjanja in oči so jo pekle od prenapetega gledanja pri luči. Mora iti ... za otroka, za njenega ... Kadar je takole pomislila nanj, je izginila vsa bolečina, delo ji je postalo lahko. Zdaj je neprenehoma mislila le nanj, na svojega otroka! Ivan? Kakor da je izginil nekje v daljavi. Le redko je še mislila nanj.

Le včasih, kadar je skozi okno videla, kako kak oče za roko vodi svojega otroka na sprehod, se ji je stisnilo srce. Ivan . . . Njen otrok prav za prav nikoli ne bo imel očeta. Tedaj se ji je vselej zazdelo, da je njen edini in največji greh to, da daje otroku življenje — nikoli pa mu ne bo mogla dati očeta in njegove ljubezni.

Ljudje? Sprva se je bala njih govoric radi sebe same. Zdaj pa je mislila na nje le, kadar je mislila na delo, ki je bilo od njih odvisno, sicer nikoli. Kaj ni ženska, kakor vsaka druga? Kaj nima pravice do življenja in otroka, kakor vsaka druga žena pod soncem? O, in v njej je ljubezni do še nerojenega, morda veliko več, kakor v vsaki drugi ženi!

Kadar je ob nedeljskih popoldnevih šivala za svojega otroka tiste majhne, tako smešno majhne stvari in je včasih za trenutek zakopala vanje svoj obraz, se je čisto potopila vase, da je s slehernim svojim občutkom lahko zajela samo njega. Vse drugo — vse skrbi in bojazni so utonile v daljavi.

Marija se je smehljala. Ti trenutki so bili najlepši. Tako svetli so bili in polni doslej neznane sreče.

* * *

Potem je prišlo nenadoma, veliko prezgodaj in sredi noči se je znašla v bolnici. Njeno telo je ena sama, velika, še nikdar občutena bolečina. Kričala bi, pa ve, da bi bil vsak krik zaman. Stiska zobe, z rokama brezupno grabi po postelji in glavo premetava po blazini. Vkljub vsemu, bolečina v telesu raste in se zajeda v možgane — včasih dosega rob njene zavesti. Ne more se več premagovati in včasih v blaznem trpljenju krične. Bolečina jo prijemlje vedno znova, huje in huje. Včasih ji blisne skozi možgane:

„Otrok . . .“

Nasmehne se. Potem pa je vse znova samo bolečina, raztezajoča se v neskončnost. — Ko se je zavedla, je zagledala ob svoji postelji zdravnico in še neko žensko, ki je v svojih rokah držala krvavo kepo. Iz te kepe so prihajali slabotni, pretrgani glasovi.

„Moj otrok?“ Toplo jo je prešinilo in vprašujoče se je zazrla zdravnici v obraz.

„Fantek!“

Marija se je samo smehljala. V njeni notranjosti pa je vse vriskalo. V hipu je bila pozabljena vsa bolečina, vse skrbi, vse prečute noči. Tu je bil njen otrok, nekaj otipljivo živega, to, kar je tako dolgo pričakovala in ljubila, kar je bilo samo njeno, njeno . . .

Vznemirjeno je opazovala žensko, ki je nedaleč od nje, na mizi, umivala in zavijala v pleničke njenega otroka. Ko je bil opravljen, ga je prinesla k njeni postelji. Marija je sredi pleničk zagledala obrazek z drobnim noskom in nad njim lepo, visoko čelo. Hotela ga je stisniti k sebi in ga poljubiti na to lepo čelo, pa mu je samo z roko šla rahlo preko ličk.

„Ti moj mali, mali revček . . .!“

Vso noč ni zatisnila očesa. Prisluškovala je, kdaj se bo na mizi poleg drugih otrok oglasil tudi njen. In oglasil se je, tiho in slabotno, kakor se včasih sredi noči oglasi sredi temnega gozda samotna ptička. Tedaj se je Mariji prvič stisnilo srce. In potem so bili dnevi, ki so bili za njo ena sama tesnoba. Otrok je bil zelo šibak. Ni mogel sesati. In ko je Marija

gledala, kako v sobi, v kateri je ležala ona, drugi otroci iz materinih prsi krepko pijejo svoje življenje, je v njeni notranjosti vse krvavelo.

„Mamin fantek, pij!“ mu je tiho prigovarjala. „Saj moraš živeti!“ Skoraj nasilno ga je hranila.

Zdravniki so ogledovali otroka in odkimavali:

„Prešibko.“

Marija sama je vedela, da je njen fantek zelo šibak, toda nikoli ni mogla pomisliti na to, da bi njen otrok ne živel. Toliko si ga je zadnje čase želela in ga klicala v življenje! Postal je del nje same. Če bi ga morala zdaj dati, bi morala dati velik del same sebe.

Ne sme umreti!

Pazila je nanj. Tako neverjetno hitro se je privadila, da jo je zbudil vsak njegov še tako tihi glas od posteljice poleg njene, že prvo noč . . .

* * *

Poteklo je nekaj dni. Neko noč jo zbudi njegov tihi jok. Vzame ga v svoje naročje in iz svojih prsi polagoma stiska hrano v njegova usteca. Nenadoma pa opazi, da otrok ne požira hrane. Ustka so ostala odprta, lička so sprva čisto porumenela in potem pobledela. Ves obraz je bil otrpel, brez diha življenja. Marija se je z brezumno grozo zastrmela v njegov obraz. Ničesar ni razumela. Sekunde so bile večnost. Nenadoma pa je blisnilo skozi njene možgane.

„Ne umreti, ne umreti! Fantek, ne umri svoji mami!“

Z grozo je zgrabila njegovo telesce in ga divje stresla. Otrok je odprl svoje velike, sive oči, ki jih je na njem najbolj ljubila. Zadibal je. Toda v njegovem grlu je nekaj grgralo. Nепrestano. Ko je zaspal, se je v snu nasmehnil — prvikrat. Ali v grlu mu je nekaj grgralo, neprestano grgralo. Vso dolgo noč ga je držala v svojem naročju.

Njen otrok je umiral. Vso noč in ves dan.

Neprestano ga je držala v svojem naročju in mu govorila vse lepe besede, ki jih je vedela in v svoji notranjosti hranila le zanj.

Toda otrok je umiral in vse lepo v njeni notranjosti je umiralo z njim. V njej je vstajala groza in v tej grozi je našla le vedno iste besede:

„Mamin fantek, ne umreti, ne umreti! . . .“

In vendar je umrl. Vse njene lepe besede, vse njene neme prošnje niso pregnale smrti. Vse trpljenje tolikih mesecev je bilo zaman . . .

Ko so ji ga polagali v grob, je nemo in brez solz strmela v malo, belo krsto. Cutila je le eno, da z njo polagajo v grob velik del nje same. Sreča, ki si jo je tolikanj želela, se ji je izmuznila iz rok in se ne povrne nikoli več. Njen otrok je umrl za vedno.

Kritike in poročila

Publikacije ob mednarodnem ženskem kongresu v Dubrovniku. O mednarodnem ženskem kongresu v Dubrovniku smo že dosti pisale, o njegovem kulturnem, narodnem in mednarodnem pomenu, o prireditvah in razstavah. Preostane nam še, da poročamo o publikacijah, ki so ob tej priliki izšle. Te so:

Jugoslawische Frauenlyrik in deutschen Übertragungen von Lili Novy. Tisk Delniške tiskarne v Ljubljani. Opremila Gizela Šuklje. (Der slowenische Frauenverlag Belomodra knjižnica, Ljubljana.) 1986, 37 str.

Monahinja Jefimija. (Pohvala knezu Lazaru.) Izdalo Udruženje univerzitetški obrazovanih žena, sekcija Beograd. Oštampala državna štamparija kraljevine Jugoslavije u Beogradu. U opremi i sa dekorativnim kompozicijama Dušana Jankovića. 1936, 29 str., 3 slike. (Srbsko in angleško besedilo.)

L'oeuvre littéraire des femmes yougoslaves. Rédigé par l'association yougoslave des femmes diplômées des universités. (Paulina Albala za srbski del, Zdenka Marković in Olga Osterman za hrvaški del in N. N. za slovenski del.) Édition du conseil national des femmes yougoslaves. Štamparija Privrednik, Beograd, 1936, 62 str.

Bibliografija knjiga ženskih pisaca u Jugoslaviji. (Sestavile Nadežda Petrović za srbski del, Branka Dizdarević in Jelka Mišić-Jambršek za hrvaški del, Zlata Pirnat za slovenski del.) Izdalo Udruženje univerzitetiski obrazovanih žena u Jugoslaviji. Beograd—Zagreb—Ljubljana, 1936, 123, 80, 63 str. (Uvodi, predgovori in naslovi posameznih del so tudi v francoskem jeziku.)

Alojzija Štebi: L'activité des sociétés féminines en Yougoslavie affiliées au conseil national des femmes yougoslaves. Imprimerie „Orao“, Beograd, 1936, 32 str., 3 slike, 4 tabelle.

Društvo Srpska majka i njegov rad za 25 godina. 1911—1936. Za štampu spremlila Leposava Žugić. Izdalo Društvo „Srpska majka“, u Beogradu, 1936, 11 str. (Srpsko-francosko besedilo; ilustrirano.)

Beogradsko žensko društvo. Knjižara „Okean“, 1936, 6 str. (Samo francosko besedilo.)

„Jugoslawische Frauenlyrik“ gospe Lili Novyjevje je brez dvoma na umetniškem višku. Zbirka je razdeljena na tri dele: Serbische Dichtnerinnen, Kroatische Dichtnerinnen in Slovenische Dichtnerinnen. V prvem so zastopane Desanka Maksimović s 5 pesmimi, Dora Pilković-Maksimović, Jela Spiridonović-Savić in Anica Rebac-Savić, vsaka z eno pesmijo. V drugem delu so zastopane hrvaške pesnice Božena Begović z 2 pesmima, Milka Pogačič s 3 pesmimi, Iva Rod in Ivana Brlić-Mažuranić vsaka z 1 pesmijo. Slovenske pesnice zastopajo Vida Taufer s tremi, Maksa Samsa, Ruža Lucija Petelinova, Vera Albrehtova, Vida Jerajeva in M. Elizabeta, vsaka z eno pesmijo. Kakor je kvaliteta pesnic različna, tako je tudi razdelitev nesorazmerna. Vendar bi na vsak način bilo treba uvrstiti vsaj še Milico Kostić-Selem, Doro Grudnova in Ano Gale. Tudi izmed del zastopanih pesnic bi pri nekaterih našli močnejše in izrazitejše stvari. Vendar je pa Lili Novyjevja vtila v izbrane pesmi toliko žara, zvonečega ritma, lepote in skladnosti, da je vsaka pesmica biser za se, vsaka svojevrsten umetniški užitek. Škoda je, da pesmi nimajo komentarija o posameznih avtoricah ali drugega strokovnega uvoda; kar bi knjigi dalo boljše zaokroženost, za inozemke pa potrebno pojasnilo. Naglica, v kateri se je delalo; je verjetno vzrok vsem omenjenim pomanjkljivostim; vendar spada ta zbirka ženske lirike brez dvoma med najboljša dela, ki prikazujejo smisel in delo naše žene za čisto poezijo. Razen vsebine je treba pohvaliti nadvse okusno in elegantno opremo knjige.

Prijeten in fin vtis naredi tudi „Monahinja Jefimija“. Naslovna stran v bizantinski ornamentiki, kakor tudi notranja dekoracija teksta popolnoma odgovarjata srednjeveškemu besedilu in tonu teksta. Prevod iz staroslovensčine je ponekod trd, premalo gibčen. Komentar besedilu je vzet iz razprav g. Lazara Mirkovića. Prelepe inicijale, ter lepe fotografije vseh vezenin monahinje Jefimije dajejo knjigi tipičen duh tedanje dobe tako da se angleški prevod besedila in komentarija kar nekam slabo poda v ta okvir.

„L'oeuvre littéraire des femmes yougoslaves“ je brez dvoma najslabša od vseh omenjenih prigradnih publikacij, čeprav ne nosijo vse odgovornosti le avtorice. Hrvaški del je še najboljši, toda tudi njemu marsikaj zamerimo. Vsa snov je podana preveč kompilativno in premalo idejno. Namesto različnih razvojnih faz posameznih književnic, namesto književnih smeri, karakterologije posameznih pisateljic in njih glavnih junakov,

nam knjiga nudi več ali manj suhoparne življenjepisne podatke, brez kritike, skoraj bi rekla pristransko, ponekod naravnost smešno. Ni jasnega pregleda, ni barve, razmaha in širine, manjka vsake idejne smeri, vse je le mrtva registracija. Delo je razdeljeno v poglavja: I. Débuts, II. Le réveil national, III. L'époque réaliste, IV. Vingtième siècle, V. La littérature contemporaine, in Appendice, z a) Littérature scientifique, b) Littérature enfantine, c) Traductions, d) Journaux et revues. Avtorica slovenskega dela na to delo ni hotela dati svojega imena.

„Bibliografija ženskih pisaca u Jugoslaviji“ žal tudi ni uspela, kot bi morala. Srbski del je še nedovršen in je le za silo dodan slovenskem in hrvaškemu delu. Gradivo del je namreč zbiralo v Beogradu, Zagrebu in Ljubljani in je vsaka bibliografija celota zase. Zato tudi razporeditev, pa tudi način dela ni enoten. Tudi hrvaški in slovenski del nista brezhibna. Prikradlo se je vanje več tiskovnih in drugih napak, ki jih ne bi smelo biti. Jasno je razvidno, da delavke še niso imele nikake prakse, kar seveda ni nikako opravičilo. Kljub vsemu pa prikazuje knjiga precej sistematično zbrano gradivo, ki je rešilo iz pozabljenja marsikako vredno stvar, razrešilo marsikak pseudonim in lahko služi za podlago boljšim in popolnejšim sestavkom. Dober bralec in opazovalec lahko prebere v tej suhi registraciji ves kulturni razvoj naše ženske knjige, vplive iz inozemskih slovstev, širjenje obzorja slovenske žene, kakor tudi rast premera kulturnega evropskega kroga. Vsak del vsebuje: periodica in continuanda, originalna dela, prevode, slovenski del pa še samostojno izšle kompozicije ženskih avtoric. Dodan je tudi strokovni in kronološki pregled ter register. Posamezni deli knjige izidejo (oz. so izšli) tudi kot separata. Knjiga v celoti še ni prišla v prodajo.

„L'activité des sociétés féminines en Yougoslavie“ razmeroma dobro ustreza svojemu namenu. Oprema knjige je sicer enostavna, a okusna. Vsebina je razdeljena v delo ženskih društev pred in po zedinjenju. Besedilo spremljajo slike iz delovanja ženskih združenj, dodane pa so še tabele, ki ponazorjujejo razvoj ženskih organizacij in njih institucij. Snov je iz socialnega in političnega vidika dobro zajeta; prepričevalno pojasnjuje značaj poslanka posameznih društev, ki so v Srbiji imela nacionalen smoter, pri Slovencih in Hrvatih pa socialnega. Vendar ni upoštevan zunanji vpliv, ki je za žensko gibanje v naših krajih brez dvoma velike važnosti. Prav tako je snov premalo pregledna, posebno v povojnem času. Tudi diferenciacija ni dobro izvedena, vse je gledano preveč z enega samega vidika in merjeno z eno mero, vendar nihče ne more trditi, da ni pomen, važnost in delo ženskih organizacij v Srbiji nekaj povsem drugega kot je delo na Hrvaškem ali v Sloveniji, tudi po zedinjenju. Dvomimo tudi, da je upravičeno optimistično gledanje na delo vseh teh organizacij. Samo dejstvo, da imamo v J. Ž. P. včlanjenih 432 društev, še ne dokazuje upravičenosti tega optimizma. Sicer je knjiga pisana za inozemke, in mogoče zato prikriva marsikako za nas nerazveseljivo resnico.

Poročili o delu „Srpske majke“ in „Beogradskog ženskog društva“ sta samo informativnega značaja in pričata o aktivnosti teh združenj, ki razpolagata s precejšnjimi denarnimi vsotami. Kot povsod, tako je tudi v ženskih društvih denar gibalno vsega delovanja, ki odloča o uspehu ali neuspehu večine akcij, kar se najbolj očituje baš v poročilih omenjenih organizacij.

Iz vsega sledi, da nikar ne delajmo onega, kar presega naše moči in naj se za vsako delo pusti dovolj časa za izdelavo, (kar bo zmanjšalo med drugim tudi številne tiskovne napake). Če niso mogoča posvetovanja zaradi prevelikih distanc, ni treba forsirati edinstvene izdelave, ki je nemogoča že zaradi drugačnega kulturnega nivoja, zaradi drugačnega zgodovinskega razvoja, zaradi drugega značaja ljudi. Z. P.

„Ženska čast“. (Pripombe h knjigi Antoinette Tinti „Die weibliche Ehre“.) Ime Antoinette Tinti ni neznano med našimi ženami, ki se zanimajo za žensko vprašanje. Že pred leti je izdala spis „Ehret das Mutterrecht“, — spoštujte materinsko pravo — kjer nas je presenetila s svojimi ekstremnimi in v marsičem samonikliimi

idejami. Pričujoči spis je nadaljevanje prvega. V njem vodi svoje misli in zaključke do zadnje konsekvence.

Smoter spisa je poskus, raztolmačiti bistvo ženske časti s pojmi o časti, svobodi in morali, kakor so danes v veljavi. Pisateljica smatra vprašanje ženske časti za enega najvažnejših problemov v skupini vprašanj, katerih središče je danes žena ter njen odnos do moža, otroka in celokupne družbe. V svojem razpravljanju se avtorica močno oddaljuje od programa oficialnega ženskega gibanja, ki postavlja svoje zahteve v povsem realnih mejah na podlagi enakopravnosti med ženo in možem v takem obsegu, da moramo te zahteve imenovati povsem naravne. Njena teorija o ženskih pravicah je zasnovana na dogajanjih o materinskem pravu, čegar polno priznanje edino more dvigniti ženo do one časti, ki ji je določena od narave. Ne priznava druge ideologije kakor: ideologijo svojega spola. Sama se zaveda ekstremnosti svojih nazorov, zato poudarja, da nima namena vršiti propagando za uresničenje svojih idej, temveč hoče podati le filozofske osnove svoje ideologije, ki naj odpira ženam oči k spoznanju.

Da se čitatelj bolj vživi v njeno miselnost, dodaja avtorica v začetku razprave definicijo najvažnejših pojmov, ki jih uporablja v vsem nadaljnjem razmišljanju in brez katerih bi čitalec — četudi mu žensko vprašanje ni tuje — težko do potankosti doumel razpravo.

Gibala, ki odločajo o ženski usodi v preteklosti in sedanjosti, so: svoboda, moč, čast v splošnem in ženska čast. Svobodo imenuje pisateljica prostor za razmah in rast, moč je razmah telesa in duše. Moč se lahko pridobi nad seboj in nad okoljem. Vse življenje je stremljenje po moči in ekspanziji. Čast je spoštovanje in vse stopnje spoštovanja. Ženska čast je tista čast, ki jo izkazujejo človeškemu bitju na podlagi njegove ženskosti, čast torej, ki izvira iz pripadnosti ženskemu spolu. Ker se razteza na vse pripadnice ženskega spola, je ta čast skupinska čast.

Pri analizi časti prihaja avtorica do zaključka, da je čast funkcija svobode in moči. Kajti pri vseh narodih in v vseh časih se je čast vrednotila po svobodi in moči. Ljudstvo se bori za svobodo kot za čast svojega naroda. Bogatin je deležen vsakovrstnih časti, ker bogastvo prinaša človeku svobodo in moč. Genija častimo, ker ima moč nad duhovi.

Nasproti pojmu o spoštovanju postavlja pojem o preziru: prezira je deležen posameznik in narod, ki prenaša suženjstvo. Revnega človeka prezirajo, ker ubožstvo pomenja nemoč in suženjstvo. Če sami spadamo med nemočne, tedaj imenujemo svoje samozaničevanje ponižnost.

Kakor vse drugo, je tudi pojmovanje časti relativno. Narod ali vladar, ki vodi imperialistično vojno, je deležen časti, če zmaga, torej če pridobi na moči; nasprotno izgubi na ugledu, če propade. Komur se posreči nečastno dejanje združiti s svobodo, se mu šteje v čast. Človek, ki ukrade kos mesa na stojnici in ga zalotijo, izgubi svobodo in čast, spretnemu goljufu pa narašča ugled s prigljuvanim premoženjem.

Iz takšnih ugotovitev izvaja pisateljica zaključek, da pomenja za žensko doba ginekokracije (ženske nadvlade) dobo ženske časti. Mnogo, kar je bilo za tedanja žensko častno, je za današnja nedopustno in nečastno in narobe; sem spada zlasti pojmovanje spolne čistosti.

Od dobe materinskega prava sem je ženska izgubila vso svojo čast ter je od tedaj nesvobodna in brez moči. Pomislimo samo na njen položaj v državi, družini, poklicu, religijah: brez pravice je celo glede lastnega telesa. Tej brezmočnosti odgovarja zaničevanje, ki ga je deležen ženski spol, o čemur pričajo določbe v zakonodaji in ljudski običaji. Tako prihaja avtorica do zaključka, da je za človeka belega plemena največja sramota, če je ženskega spola.

Ženska sramota — običajno pravimo: ženina podrejenost — je v očeh moškega sveta veljala kot nekaj od narave danega; toda odkar so sociologi odkrili dobo materinskega prava, se je to naziranje omajalo.

V zvezi z ženinim suženjskim položajem se je zakoreninilo mnenje, da je spolna čistost za žensko največja čast. To je pač čast sužnja, ki mu pojme o časti in drugih moralnih vrednotah diktira njegov gospodar. Zakaj pa isti pojmi o časti niso veljavni tudi za moške?

Iz ženine podrejene vloge razlaga avtorica mnoge ženske lastnosti, tako n. pr. nečimernost ter dokazuje, da se je v dobi materinskega prava pač moški „šemil“. Za primer navaja Egipčanke, pri katerih se niso nikoli postavljale lepota in druge zunanje lastnosti, temveč kvalitete, ki so danes znak moškosti. Današnje ženske lastnosti so samo izraz ženske prilagoditve njihovi podrejeni vlogi. Na nadpovprečno žensko ta pritisk, ki je danes znatno zmanjšan, ne deluje več, zato stremi po ženski časti in moči, toda v tem njenem stremljenju se ji povprečne ženske ne pridružujejo, ker ne pojmiyo njegovega globljega bistva. One se zadovoljujejo z močjo in častjo svojih mož in sinov ter se v odločilnem trenutku postavijo vedno ob stran moških, pa najsibo tudi proti ženskam. Ženska je ženski vedno najstrožji sodnik; zato je resnični dvig žen tako neizmerno otežkočen. Povprečna žena, čije duševnost je že od otroških let okrnjena, more prizadevanje nadpovprečnih žena manj razumeti kot moški. Zato vidimo često, da borbo naprednih žen podpirajo najnaprednejši možje, zlasti oni, ki so sprejemljivi za prave etične vrednote.

Ženskemu stremljenju po svobodi škoduje po mnenju avtorice zlasti prostitucija, ker diskreditira svobodno ljubezen, oziroma svobodno materinstvo, ki je najvišji izraz ženske svobode. O materinstvu, kakor ga pojmujejo v današnji dobi očetovskega prava prihaja do sledečih zaključkov: če se materinstvo proslavlja načelno, kot je to danes navada, tu ne gre za resnično spoštovanje matere, temveč samo za moško taktiko, ki hoče spraviti ženo od poklica v zakon, da ženska ne bi prišla po svoji gospodarski osamovitvi do moči.

Današnjim povsem nasprotno pojme ima gospa Tinti o zakonu vobče. Po njenem mnenju pomenja zakon ženino resignacijo na žensko čast, kajti za položaj, ki ga zavzame človek v zakonu, je odločilna pripadnost k določenemu spolu. To se odraža tudi v današnji zakonodaji kljub temu, da se bližajo kulturne države enakopravnosti: žena izgubi svoje ime, mora slediti možu v njegovo bivališče, mož je glava družine itd. Osebnost veljava, ki je žena deležna zavoljo moževe naklonjenosti, se ne more smatrati kot enakovredno nadomestilo izgubljeni spolni časti. Tu se lahko trdi, da je žena prodala žensko čast za individualno čast. Zadržanje poročene žene je po mnenju avtorice enako zadržanju izdajalca skupine, kateri pripada in ki jo je izdal za ceno osebnih privilegijev.

To so v resnici samo filozofska razmotrivanja, ki življenja ne morejo spremeniti, niti izboljšati ženinega dejanskega položaja, ker ne računajo z ženino naravo, niti s socialnimi danostmi — kljub temu, da se avtorica naslanja na sociološke izsledke o materinskem pravu, ki so pa na današnji in bodoči razvoj brez vpliva. Nobeno zapostavljanje ne bo premagalo naravnega zakona v ženi, to je njene težnje po spolnem in družabnem sožitju z možem. Ker je pa to sožitje vedno vezano na določene oblike in običaje, se jim žena pač prilagodi; upirajo se samo najbolj zavestne. Toda svoje stališče morejo dosledno vzdržati in braniti samo tedaj, če so materialno in socialno popolnoma neodvisne. A koliko je takih? Pri tem ne smemo pozabiti tudi na enega najvažnejših faktorjev: to je moč javnega mnenja, ki pa je bilo vedno nenaklonjeno ženski samovoljnosti v uravnavanju njenih spolnih odnosov. Koliko žen pa ima tak položaj, da lahko kljubuje javnemu mnenju? Borba za spremembo položaja nekega razreda ali spola ne more imeti uspeha, če je individualistična, temveč le, ako prodre spoznanje o potrebi te borbe v zavest širokih množic.

Ko razpravlja avtorica o biološkem stanju moža in žene, prihaja do zaključka, da je vzrok ženine nemoči vprav v tem, da je žena v posesti največjega sredstva moči: otroka. To sredstvo moči hočejo ženi odvzeti, a to je možno le pri popolnoma podrejenem bitju brez moči. Da je otrok pot do moči in da si ga prilašča tisti spol, ki je

na površju, dokazuje pisateljica na primerih iz zgodovine. Mož je moral ženo podvreči svoji oblasti, da si je prilastil otroka. Odtod pisateljčina zahteva po svobodnem, izvenzakonskem materinstvu, ki bo ženi-materi v resnici vrnilo otroka in s tem moč, ki je pot do ženske časti. Ideal družinske zajednice je tudi njej skupnost matere in otroka, kot jo napoveduje R. N. Coudenhove: „Bodoča os družine ni v odnosu: mož — žena, temveč v odnosu: mati — otrok“. S tem pa bi dobila zopet nadvlado žena, ki bi jo postavila na osnovo materinskega prava.

Pisateljica se zaveda, da njene ideje v celoti tudi med feministkami ne bodo našle pristajanj, kajti današnje žensko gibanje stremi za povsem realnimi cilji, pri čemer se ozira na biološke, psihološke in socialne danosti. Zlasti pa borba današnje progresivne žene ne stremi za nadvlado (nadmočjo) nad možem, temveč hoče edinole kot enakopraven in enakovreden član družinske in družabne skupnosti delati za blaginjo svojih otrok in svojega naroda. Borba za dvig materinstva mora iti za ustvaritvijo takih razmer, da bo vsaka mati rodila zadovoljno, v zavesti, da bo otroku lahko nudila vse, kar potrebuje za telesno in duševno rast.

Delo A. Tinti, dasi vsebuje mnogo zanimivih ugotovitev in duhovitih razmišljanj, pomenja le ničejanske težnje, aplicirane na ženski spol, ki se morajo zrušiti na bioloških in socialnih nujnostih.

Bralce teh vrst bo morda zanimalo, kdo je žena s tako ekstremnimi nazori. Motil bi se, kdor bi mislil, da je to osamelá, razočarana, stara in grda žena (kakor se nekateri radi izražajo o tistih, ki se bore za ženske pravice). Ta žena je lepa, mlada, bogata baronica, ki živi zelo srečno življenje z možem in otrokom — popolnoma dosledno po nazorih, ki jih zagovarja v svojih spisih.

A. V.

Obzornik

Prepoved prostitucije. Argentinska poslanska zbornica je sprejela zakon, ki prepoveduje prostitucijo.

Govor senatorke Plaminkove. Tudi pri nas zelo znana češka senatorka Plaminkova je pred kratkim govorila v senatu o potrebi, pospešiti tudi v javni upravi „izmenjavo generacij“ — dosluženi uradniki naj se umaknejo mladim močem. To je važno ne le zato, da se omogoči mladim ljudem, da pridejo do kruha, temveč je velike važnosti tudi za državo kot tako. Med starejšo generacijo, ki je poznala predvojno in vojno dobo, in mladino, ki je že vsa zrasla v republiki, ne sme nastati usoden prepad. Z druge strani je pričakovati od mladine, ki je zrasla v demokratični republiki, več demokratičnega čuta za odgovornost, širše kulturno obzorje, posebno glede novega moralnega razvoja, in predvsem razumevanje za dejstvo, da država ni le varuh svobode in lastnine posameznikov, kakor je bila pred vojno, temveč da ima tudi ogromne socialnopolitične in gospodarske naloge.

Zaščita otrok v Franciji je v Blumovem kabinetu poverjena ženi, njegovi stari sodelavki gospe Suzani Lacore. Doslej je bila znana predvsem v provinci, kjer so jo imenovali „laično svetnico“ ali pa kar po domače „Suzana“. Ena prvih del je bila okrožnica prefektom, naj povišajo prispevke nezakonskim materam in rednikom otrok. Tako bo mnogim nezakonskim materam onogočeno, da obdrže otroka pri sebi, ki bi ga sicer morale dati v javno oskrbo, kar bi pomenilo, da se za vedno odpovedo svojemu otroku. Kakor je pokazalo kontrolno potovanje, so se vsi prefekti odzvali okrožnici. Nadaljnje delo je še predvsem v načrtu: nastati morajo zavetišča, kjer bodo nezakonske matere rodile in prebivale nekaj mesecev, dokler ne najdejo primernege dela. Ustanove se sprejemna središča za otroke pod javno zaščito, posebno za bolne. Treba bo ustanoviti državne sirotišnice, da bo mogoče vzgojo sirot bolje nadzorovati. Mnoge sirote so zdaj brez nadzorstva po rodbinah, ki njihovo delovno silo izrabljajo neredko preko otrokovih

moči. Treba je ustanoviti otroške počitniške kolonije. Ministrstvo izdeluje predlog, da se poviša brezposelnim podpora za otroke od 3 na 5 frankov dnevno. Zahtevati misli izvršitev zasilne uredbe iz leta 1934, ki stavlja vse otroke od rojstva do 3. leta pod javno zaščito. Potem se bo morala javna zaščita baviti s 450.000 otroki, namesto s 50.000 kakor sedaj. Zaščita bo predvsem delo zaščitnih sester, ki bodo obiskovale matere in jim dajale navodila za primerno nego otrok. — Za vse to bo seveda treba veliko denarja. Gospa Lacore polaga veliko važnost na propagando. Sama vsak teden obiskuje provinco in zahteva tudi od svojih nastavljenecv propagandna potovanja. Ustanoviti namerava generalni inspektorat za dečjo zaščito, da bo delo izenačeno po departmanih in boljše nadzorovano. Veliko dela, a tudi veliko dobre volje zanj...

Na panameriški konferenci decembra meseca je državni tajnik Združ. držav, Hull, predložil delegatom ameriških držav program 8 točk, ki naj bi zavarovale mir. Zahteva omejevanje oboroževanja, kontrolo trgovine z orožjem, odstranitev vojnih dobičkov in vpostavitev normalnih gospodarskih razmer. Poudarjal je, da USA odklanja vojno kot sredstvo za ureditev mednarodnih sporov; nadomesti naj se z razsodiščem. Vsaka vlada naj na svojem področju propagira mir.

Dober vzgled. V francoskih šolskih knjigah in zvezkih najdemo izreke velikih mož, ki proslavljajo delo v miru in za mir. (L. Simon: „Najlepše zmage so zmage človeškega duha nad naravo. Ni bolj slavnih pridobitev, kakor so znanstvene, in zgodovina koristnih iznajdb je prava zgodovina človeštva. Zato je vredno obžalovanja, da je ime kakega iznajditelja, kakega velikega znanstvenika, manj znano, manj popularno, kakor ime kakega kralja ali vojskovođe.“ Guy de Maupassant: „Ali ni iznajditelj samokolnice s preprosto in praktično mislijo, vtakniti kolo med dve palici, storil več za človeštvo, kakor iznajditelj modernih utrdb?“ itd.) Tako se otrokom že v nežni starosti vcepi spoštovanje do dela za mir in smisel za njegovo važnost. Posnemanja vreden vzgled!

Senatorka Plaminkova o ženski volilni pravici. Na poti z dubrovniškega kongresa je češka senatorka Plaminkova izjavila naši delegaciji o ženski volilni pravici v Jugoslaviji: „Mislite si, da zamudite vsak dan, v katerem niste storile ničesar za dosego volilne pravice: Analfabetizem (nepismenost) naj vas ne moti, enako ne notranja neizenačenost vaše države. Mudi se, da prisedete tja, kjer se sestavljajo zakoni za vas. Če si pridobite postopoma svoje pravice, bo lahko slabo za vas. Za slučaj, da vam bodo dali najprvo občinsko volilno pravico, kot n. pr. v Belgiji, se zavedajte, da bodele še vedno samo služile. Z izgovori, da so vam vendar že priznali nekaj pravic, vas bodo še nadalje odklanjali in tudi zavlačevali izpolnitev vaših zahtev.“

Žensko vprašanje v Ameriki. Panameriška konferenca, ki je važna zaradi pomena, ki ga ima za stvar miru, je za ženske posebno važna, ker je postala forum, na katerem so žene vse Amerike proglasile svoje zahteve po enakopravnosti z moškimi. Od 21 držav panameriške unije so samo štiri: Združene države, Ecuador, Brazilija in Uruguay, priznale svojim ženam polno enakopravnost z moškimi. Precej omejeno volilno pravico imajo žene v Čile, Peru in Argentini. V ostalih 14 državah so ženam še vedno skoraj vsi poklici zaprti. V dvanajstih državah je omoženim ženam prepovedano, da opravljajo brez dovoljenja moža ali sodnije trgovske in podobne posle. V 18 latinskoameriških državah žene ne morejo samostojno upravljati v zakonu skupne imovine.

Kar se tiče posameznih držav, je Brazilija v novi, pred dvema letoma sprejeti ustavi, dala ženam polno enakopravnost. To je bil v glavnem uspeh velike borilke za ženske pravice, Dore Berte Lutz. Vendar so žene postale enakopravne le politično; v poklicih je žena zaradi opozicije privatnih delodajalcev zelo zastopljena. V Venezueli kjer imajo žene še malo pravic, se neumorno bori za ženske pravice Carmen de Clemente Traviesso. Že kot študentka je dokazala svojo energijo in svoj temperament. Ustanovila je organizacijo „Orve“ z nekako 30.000 pristaši, tudi mnogimi moškimi. Njeno geslo,

ki ga stalno ponavlja v svojih zanimivih govorih, je, da treba: „opustiti nazor, da je žena le predmet luksuza, zabave ali ravnodušja, in zbuditi v ženah zavest njihove lastne vrednosti“. Podpira jo ga. Ana Esther de Trujillo, ki se zanima predvsem za boljšo izobrazbo deklet. Glavno možnost za ženino politično in poklicno osamosvojitve vidi v dvigu njenega kulturnega nivoja. V teku svojega 18 letnega delovanja je dosegla že lepe uspehe glede šolstva. V Mehiki imajo doslej samo žene, včlanjene v Narodni revolucionarni stranki in državne uradnice volilno pravico. Sedaj se kaže tendenca, dati volilno pravico vsem ženam, ki opravljajo samostojno delo. Glavna borilka za ženske pravice je v Mehiki ga. Zapata. V Čile imajo žene dostop od vseh javnih služb samo do mesta predsednika, senatorja ali poslanca. Edina županka je ga. Alicia Canas de Errazuriz, ki je mogla postati župan le, ker je poslanka.

V zgodovini borbe za žensko enakopravnost v latinski Ameriki je važno leto 1905, ko so si žene kljub velikemu nasprotstvu vlad in cerkve dobile pravico do univerzitetnega študija. Od takrat je bil napredek v raznih državah prav različen. Toda dokler ne bodo dosegle Južnoameričanke istih pravic, kakor jih imajo žene Združ. držav, vprašanje ženske enakopravnosti pač ne bo izginilo z dnevnega reda.

Statistični jedilnik. Nemški urad za raziskavo konjunktur je zdaj izdal tudi jedilnike: dva, ki vpoštevata proizvodnjo oz. letne čase, vsak od teh pa ima spet tri pododdelke. V prvi oddelek spadajo živila, ki jih je posebno priporočiti prebivalstvu, v drugega ona, ki jih dejansko porabljajo in v tretjega ona, ki jih ni priporočati. V prvem oddelku se naštevajo: krompir, marmelada, kunčje meso, in predvsem ohrovt; v drugem (dejanske uporabe) tudi kruh, moka, mleko, jajca, svinjina, južno sadje itd.; v tretjem — nepriporočljivem — govedina, teletina, maslo, mast, masten sir itd. Vse vrste masti se naj uporabljajo po mnenju urada le zelo skromno. Kaj neki rečejo nemške gospodinje?

Žalostna nosečnost. Polno je političnih emigrantov iz vseh dežel in zelo težko jim je, dobiti kje domovinsko pravico. Materinska ljubezen je skušala najti svojevrsten izhod: Mnoge noseče emigrantke, posebno iz Nemčije, so se pred porodom zatekle v Anglijo „na obisk“ da so svojega otroka rodile tam. Kajti kdor je rojen v Angliji, ima tam domovinsko pravico: vsaj njihovi otroci bodo imeli dom in zaščito državne oblasti. A pravijo, da angleške oblasti zdaj nič več rade ne vidijo nosečih tujk . . .

Socialno skrbstvo v ČSR. Ministrstvo za socialno skrbstvo v Češkoslovaški bo v letošnji zimi, tako kot lani in predlanskim, podprlo 500.000 revnih otrok s hrano in obleko. Posebno bodo vpoštevati otroke iz Slovaške in Podkarpatske Rusije, kjer je revščina zelo huda. Ustanovili se bodo tudi novi domovi za brezposelno mladino. Dolej jih je 104.

Boljše sredstvo. Otroci se radi sankajo in drsojo, in kadar to delajo po ulicah in javnih poteh, ni prijetno za druge ljudi. Praška občina je sklenila letos, da si pomaga proti razposajencem ne več s strogimi kaznimi, temveč — z ustanovitvijo javnih, brezplačnih sankališč in drsališč. V Pragi so spremenili 12 otroških igrišč v drsališča in 8 v sankališča, nekatere v oboje. Ker so ta igrišča raztresena po vseh delih mesta, se ne bo otrokom več treba drsati in sankati po ulicah, kjer ogrožajo svojo in tujo varnost. Seveda, za vse to je najprej treba imeti — igrišča . . .

Panameriška konferenca je imela lep uspeh: 21 ameriških držav je sklenilo pakt, ki obsega: 1. intraameriško ureditev vseh sporov, ki jih ni mogoče urediti običajnim diplomatskim potom, 2. podpisnice odklanjajo vojno kot sredstvo ureditve mednarodnih sporov, 3. usvojitve kakega tujega ozemlja z orožjem na območju ameriške celine se ne bodo priznavale. Podpisale so pakt doslej 3 države: USA, Argentina in Brazilija. Konferenca je izdelala tudi velikopotezen kulturni program za sodelovanje članov na kulturnem polju. Sklenjena je bila n. pr. zamenjava po enega profesorja in dveh študentov na leto med vsemi državami, ki bodo pakt podpisale.

Cenjene naročnice prosimo, da se takoj poslužijo priložene položnice, da se jim ne izgubi. Za **redne plačnice** smo tudi letos določile **100 nagrad**, katere so navedene na 7. strani modne priloge.

Prosimo, zapišite na zadnji strani položnice, za kateri čas plačate. To nam služi za kontrolo, če se naši računi ujemajo z Vašimi.

(Ne zadostuje navedba: „za 1/2 leta“ ali „za celo leto“, to vidimo že po znesku. Treba napisati: „za I. 1/2 leta 1937“ ali: „za II. 1/2 leta 1936“ itd.)

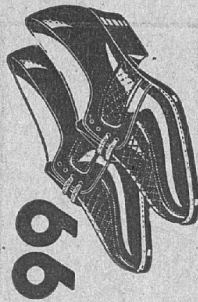
Via dame

39

Najbolj poznana in najbolj priljubljena ženska galosa. Za 39 Din. Vas obvaruje vlage in prehlada, a pri tem ne kviri lepe oblike vaše noge, ker je izdelana iz lahkega in elastičnega materiala.

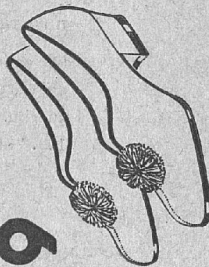
99

99

4625—44787. Najnovejša: Elegantni in močni športni čevlji iz finega telečjega boksca. Za kostan in športno obleke.

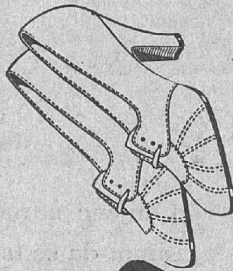
39

3516—9506. Traine in tople domače copate iz klobučevine s polvisokoto peto in usjejanito podplatom. Dobre se temnomodre, rdeče in rjave barve. Vse to samo za 39 Din.

1305—17. Elegantni čevlji iz finega semisa z lepim okraskom in udobno polvisokoto peto. In vendar stanejo samo 89 Din.

129

5625—33242. Novosti! Zadnji pariški model. Za elegantno damo krasni čevlji iz najboljšega ševroja. Jako elegantni in jako močni.

Mata